

6 Şubat Depremlerinin Ardından Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme

Fatma Umut BEŞPINAR*

Zeynep BEŞPINAR**

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK – ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.
bespinar@metu.edu.tr, **ORCID:** 0000-0002-5292-5713.

** Öğr. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.
zeynep.bespinar@marmara.edu.tr, **ORCID:** 0000-0002-0378-7959.

Makale geliş tarihi: 31 Mart 2023 **Makale kabul tarihi:** 8 Ağustos 2023

Atıf önerisi: Beşpınar, Fatma Umut ve Zeynep Beşpınar. “6 Şubat Depremlerinin Ardından Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme.” *Ankara Barosu Dergisi* 81, (Deprem Özel Sayısı-I Kamu Hukuku Ekim 2023): 467-502. **DOI:** 10.30915/abd.1381337

6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN ARDINDAN TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

ÖZ

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin 11 ilinde yaşanan depremlerin ardından, deprem kuşağında bulunan ve yakın tarihinde bu nedenle çok ciddi kayıplar vermiş olan ülkemizde, önceki deneyimlerden ders çıkarılmadığına toplumun tüm kesimleri tanık olmuştur. Çalışma, toplumsal cinsiyet ve kadın hakları perspektifinden, bu depremleri izleyen süreçte ortaya çıkan eksik ve hatalı uygulamaları değerlendirmektedir. Yaşanan yıkımın boyutları, etkilenen nüfusun büyüklüğü ve coğrafyanın genişliği nedeniyle, afet sonrası “iyileş(tir)me ve yeniden inşa” sürecinin zamana yayılacağı saptamasına dayanarak, çalışmanın amacı, mevcut durumun toplumsal cinsiyet perspektifinden nesnel bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu yolla, sorunlu ve eksik müdahale ve uygulamaların yanında, uluslararası ve ulusal düzenlemelerin gerektirdiği standartlarla bağdaşmayan yaklaşımların da deşifre edilmesi sağlanacaktır. Böylece afet riski yönetimine ilişkin planlama, mevzuat ve yönetmeliklerle, sahadaki uygulamaların toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik dönüştürülmesi ve iyileştirilmesine ilişkin tartışmaya katkı sunulacaktır. Bu kapsamda, afet çalışmalarında benimsenen afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası aşamaları takip edilmektedir. Bu metinde, öncelikle toplumsal cinsiyet perspektifinden afetleri inceleyen akademik literatür ve benzer bir yaklaşımı benimseyen uluslararası düzenlemelere dayanarak bir çerçeve oluşturulmuştur. Ardından Türkiye'deki afet strateji ve eylem planları ile ilgili mevzuat irdelenmektedir. Daha sonra ise konu ile ilgili alanda çalışmalar yürüten STK'ların raporlarına dayanarak, deprem sonrası durum tespitine odaklanılmaktadır. Son olarak toplumsal cinsiyet ve kadın haklarına duyarlı bir afet yönetimine dair önerilere yer verilmektedir.

Anahtar kelimeler:

toplumsal cinsiyet eşitliği

kadın hakları

afet

afet yönetim süreçleri

6 Şubat 2023 Depremleri

AN ASSESSMENT FROM GENDER AND WOMEN'S RIGHTS PERSPECTIVE IN THE AFTERMATH OF THE FEBRUARY 6TH EARTHQUAKES

ABSTRACT

Following the earthquakes in 11 provinces of Turkey on February 6, 2023, all segments of the society have witnessed that lessons have not been learned from previous experiences in our country, which is in the earthquake zone and has suffered very serious losses in its recent history for this reason. This study evaluates the incomplete and erroneous practices that emerged following these earthquakes from the perspective of gender and women's rights. The aim is to make an objective assessment of the current situation from a gender perspective based on the extent of the destruction experienced, the number of the affected population and the size of the geography and given that the post-disaster "recovery and reconstruction" process will be spread over time. Thus, in addition to problematic and incomplete interventions and practices, approaches that are incompatible with the standards required by international and national regulations are deciphered and contribution is made to the discussion on planning, legislation and regulations on disaster risk management and the transformation and improvement of practices within the field to ensure gender equality. In this context, the pre-, during, and post-disaster stages adopted in disaster studies are followed. A framework is established based on assessments and discussions, academic literature examining disasters from a gender perspective and international regulations adopting a similar approach, followed by legislation on disaster strategy and action plans in Turkey. Then, post-earthquake assessment is focused upon based on the reports of NGOs working in the relevant field. Finally, recommendations for disaster management sensitive to gender and women's rights are provided.

Keywords:

gender equality

women's rights

disaster

disaster management processes

February 6th 2023 Earthquakes

GİRİŞ

6 Şubat 2023’de Türkiye’nin 11 ilinde meydana gelen depremlerde çok ciddi kayıplar yaşanmasının yanı sıra il, bölge ve ulusal düzeyde önemli toplumsal sonuçları olan bir süreç gelişmektedir. Söz konusu illerin nüfusunun 2022 yılında 14.013.196 kişi olduğu düşünüldüğünde, bu bölgede yaşayan nüfusun Türkiye nüfusunun %16.4’üne karşılık geldiği görülmektedir.^[1] İçişleri Bakanı tarafından yapılan açıklamaya göre 14 Nisan itibarıyla 50.500 kişi yaşamını kaybetmiştir.^[2] Deprem 11 ilde yaşayan nüfusu doğrudan etkilemekle birlikte, ülkenin diğer bölgelerini de derinden etkilemektedir. 6 Mart 2023’de Cumhurbaşkanı Erdoğan 3.320.000 kişinin deprem bölgesinden diğer illere, 800.000 kişinin ise köylerine göç ettiğini belirtmiştir. Bu hesaplamalara göre 4.120.000 kişi deprem nedeniyle ülke içinde yer değişikliği yaşamıştır.^[3] Ayrıca bu illerin farklı etnik kökenlere sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yaşadığı ve sosyal açıdan heterojen bir bölgede yer aldığı da bilinmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet kırılımlı afet istatistiklerinin olmaması dolayısıyla afetten kadınlar, kız çocukları ve LGBTİ’lerin etkilenme oranları bilinmemektedir.

Afetler meydana geldikleri toplumları derinden etkilemektedir ancak afetlerin yol açtığı olumsuz koşullardan toplumdaki tüm gruplar benzer şekilde ve düzeyde etkilenmemektedir. Özellikle mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri afetlerle daha da derinleşmekte ve afet süreçlerinden kadınlar, kız çocukları ve LGBTİ’ler diğer gruplara kıyasla çok daha yoğun biçimde etkilenmektedir. Afet ve toplumsal cinsiyet üzerine yapılan çalışmalarda sadece afet sonrasında değil afet öncesinde ve afet sırasında da söz konusu grupların toplumun diğer kesimlerine göre daha dezavantajlı olduğu vurgulanmaktadır.^[4] Afetin

[1] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*, (2023), 9.

[2] “6 Şubat’taki depremlerde can kaybı 50 bin 500’e yükseldi,” *BBC News Türkçe*, 14 Nisan 2023. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c51kdv8d15jo>

[3] Türk Tabipleri Birliği, *2. Ay Deprem Raporu: Geçici Yerleşim Alanları, 06-28 Şubat 2023*, Mart 2023, s. 12.

[4] Elaine Enarson and Lourdes Meyreles, “International perspectives on gender and disaster: differences and possibilities,” *International Journal of Sociology and Social Policy* (2004): 49-93; Eric Neumayer and Thomas Plümper, “The gendered nature of natural disasters: The impact of catastrophic events on the gender gap in life

bir “olgu” değil bir “süreç” olduğu perspektifiyle^[5] değerlendirildiğinde, afet öncesi, sırası ve sonrasında afet yönetimi kapsamında yürütülen çalışmalarda toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımın eksikliği görülmektedir. Türkiye’de son yaşanan deprem bu yaklaşımın ne kadar hayati olduğunu ve eksikliğinin bu grupların başta yaşam hakkı olmak üzere tüm haklarına ulaşmalarında nasıl engel ve zorluklara yol açabildiğini göstermiştir.

Yaşanan yıkımın boyutları, etkilenen nüfusun büyüklüğü ve coğrafyanın genişliği dikkate alındığında, afet sonrası “iyileş(tir)me ve yeniden inşa” sürecinin zamana yayılacağı açıktır. Çalışmanın amacı, 6 Şubat 2023 Depremleri’nin üzerinden henüz birkaç ay geçmişken mevcut durumun toplumsal cinsiyet perspektifinden nesnel bir kısa dönem değerlendirmesini yapmaktadır. Sahadaki uygulamaların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik olarak dönüştürülebilmesi ve iyileştirilmesi ancak afet riski yönetimine ilişkin planlama, mevzuat ve yönetmeliklerdeki eksik ve sorunlu alanlar ve afete karşı cinsiyet körü, geciken ve yetersiz müdahale ve uygulamaların tespit edilmesi ile mümkündür. Bu doğrultuda, metinde, önce afetleri toplumsal cinsiyet perspektifinden inceleyen akademik literatür ve uluslararası düzenlemelere^[6] dayanarak bir çerçeve oluşturulmakta, ardından Türkiye’deki afet strateji ve eylem planları ile ilgili mevzuat irdelenmektedir. Daha sonra konu ile ilgili alanda çalışmalar yürüten STK’ların raporları ışığında, deprem sonrası durum tespitine odaklanılmaktadır. Son

expectancy, 1981–2002,” *Annals of the Association of American Geographers* 97, no. 3 (2007): 551-566; Madhavi M. Ariyabandu, “Gender issues in recovery from the December 2004 Indian Ocean tsunami: the case of Sri Lanka,” *Earthquake spectra* 22, no. 3_suppl (2006): 759-775.

- [5] Ayesha Ahmad, “Conceptualizing disasters from a gender perspective,” *Disasters: Core concepts and ethical theories* (2018): 105-117
- [6] Bu çerçevede, Hyogo Çerçeve Eylem Planı, CEDAW Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiyesi (2017), CEDAW Komitesi 37 No’lu Genel Tavsiyesi (2018), Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030) ile bu çerçeveye dayanarak Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi tarafından hazırlanarak Mayıs 2023’de paylaşılan “Toplumsal Cinsiyet ve Sendai Çerçevesi Üzerine Bir İnceleme” raporu ve Birleşmiş Milletler’in 5 Ağustos 2011’deki genel kuruluna, “yeterli yaşam standardı hakkının bir bileşeni olarak yeterli barınma ve bu bağlamda ayrımcılığa uğramama hakkı” Özel Raportörü Raquel Rolnik tarafından sunulan rapor ele alınacaktır.

olarak, toplumsal cinsiyet ve kadın haklarına duyarlı bir afet yönetimine dair önerilere yer verilmektedir.

I. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN AFET YÖNETİMİ

A) TOPLUMSAL CİNSİYET VE AFET ARAŞTIRMALARI

Afet çalışmalarında toplumsal cinsiyet dinamikleri ile afetlerin kadınların ve kız çocuklarının yaşamına etkisi 2000'lere kadar göz ardı edilmiştir. 1990'ların Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Doğal Afet Azaltma On Yılı olarak belirlenmesinin de etkisiyle, 2000'lerden itibaren politika dokümanları ve kılavuzların yanı sıra akademik alanda da toplumsal cinsiyete duyarlı afet çalışmalarının gerçekleştirildiği görülmektedir.^[7] Bu bağlamda, toplumsal cinsiyeti sadece demografik bir değişken ya da kişisel bir özellik çerçevesiyle sınırlandırarak ele almak yerine, toplumsal cinsiyet ve afetlerin kesişimselliğine odaklanan yaklaşımların toplumsal cinsiyeti karmaşık ve dinamik sosyal ilişkiler setinin temel bir bileşeni olarak incelemesi gerekliliğine dair vurgu önemlidir.^[8] Enarson bu kesişimselliğin farklı coğrafi, kültürel, siyasi, ekonomik ve sosyal koşullar altında toplumsal olarak inşa edildiğini ve kadınlar ve erkekler için karmaşık toplumsal sonuçları olduğunu vurgular.^[9]

Afet araştırmaları kadınlar ile afet süreçleri arasındaki ilişkiselliği incelerken ya kadın ve kız çocuklarını kırılganlıkları üzerinden konumlandırmakta, ya da bu grupların yapabilirlikleri (*capabilities*) üzerine yoğunlaşmaktadır.^[10] Risk ve kırılganlıklar/zarar görebilirlikler toplumda hali hazırda bulunan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Riskleri kırılganlık çerçevesinde değerlendirmek “mağduriyet”in yapı sökümü (*deconstruction*) ve güçlenmenin desteklenmesi için önemlidir. Farklı grupların farklı tür ve düzeydeki kırılganlıklarının tespit edilmesi de bu bağlamda gereklidir. “Mağdur” kategorisi travmadan etkilenen herkesi travmaya bağlı görünür sonuçlardaki benzerlikler etrafında birleştirirken “toplumsal cinsiyet,

[7] Ahmad, “Conceptualizing disasters from a gender perspective.”; Enarson, “Gender issues in natural disasters,” 5.

[8] Enarson, “Gender issues in natural disasters,” 5

[9] Enarson, “Gender issues in natural disasters,” 5

[10] Enarson, “Gender issues in natural disasters,” 5

sınıf, ırk/etnisite, yaş, cinsel yönelim, fiziksel ve zihinsel yetenek ve kültür” gibi farklı özelliklere bağlı farklı kırılabilirlik tür ve düzeylerini görünmez kılar.^[11] Afet çalışmalarında toplumsal bağlam ve farklı toplumsal cinsiyet gruplarının farklı deneyimlerine dair farkındalık, ancak toplumsal farklılıklara yönelik sistematik bir analiz ile mümkün olabilir. Afete bağlı travmalara maruz kalanların direnç ve yapabilirliklerinin gelişmesine olanak sağlayacak bir toplumsal yeniden inşa süreci ancak toplumsal bağlamda kırılabilirliklere yol açan dinamikler ve mekanizmaların tespiti ile mümkün olacaktır.^[12]

B) ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Afete yönelik uluslararası düzenlemelerin yakın tarihine bakıldığında, özellikle 1990’dan itibaren Birleşmiş Milletlerin afete yönelik çalışmaları dikkat çekmektedir. Uluslararası düzenlemeler, BM’nin afete yönelik eylem planları gibi doğrudan afet yönetimini hedefleyen metinlerin yanı sıra, afet olgusunu şiddet, barınma gibi farklı boyutlarla ilişkilendirerek ele alan metinleri de kapsamaktadır. Bu bölümde öncelikle 2005 yılında hayata geçirilen Hyogo Çerçeve Eylem Planı^[13] ve Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030)^[14] gibi doğrudan afet ve risk yönetimine odaklanan metinlerdeki toplumsal cinsiyet anlayışı irdelenecektir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi tarafından 2023 Mayıs’ında paylaşılan Toplumsal Cinsiyet ve Sendai Çerçevesi Üzerine bir İnceleme^[15] metni de ele alınacaktır. Ardından CEDAW Komitesi

[11] Maureen Fordham, “The intersection of gender and social class in disaster: Balancing resilience and vulnerability,” *International Journal of Mass Emergencies & Disasters* 17, no. 1 (1999): 15-36.

[12] Ahmad, “Conceptualizing disasters from a gender perspective.”

[13] *Hyogo Framework for Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters International Strategy for Disaster Reduction* (UN World Conference on Disaster Reduction 18-22 January 2005) <https://www.unisdr.org/2005/wcdr/intergover/official-doc/L-docs/Hyogo-framework-for-action-english.pdf>

[14] *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030* (Third UN World Conference on Disaster Risk Reduction in Sendai, Japan, on March 18, 2015) <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>

[15] *A Review of Gender and the Sendai Framework* (UNWomen, May, 2023) <https://wr.d.unwomen.org/practice/resources/review-gender-and-sendai-framework>

37 No'lu Genel Tavsiyesi^[16] ve Birleşmiş Milletler Yeterli Yaşam Standardı Hakkının Bir Bileşeni Olarak Yeterli Barınma ve Bu Bağlamda Ayrımcılığa Uğramama Hakkı Özel Raportörünün Raporu (2011)^[17] gibi afete dolaylı olarak değinen metinler incelenecektir.

Afete yönelik çalışmalarda toplumsal cinsiyet vurgusu, ilk kez 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda dile getirilmiştir.^[18] Kadınlar ve Çevre başlığında yer alan 246. Maddede, "bütün insanların doğayla uyum içinde sağlıklı ve verimli bir yaşam sürmeye hakkı olduğuna" atıfta bulunulurken, 247. Maddede, doğal felaketler, çevresel bozulmayı artıran, kaynakları tahrip eden, insanları göçe zorlayan ve sürdürülebilir bir kalkınma ve yoksullukla mücadeleyi zorlaştıran unsurlar arasında sayılmaktadır.^[19] Afetlerin yol açtığı çok yönlü sorunların, "kadınları gelir getirici faaliyetlerden alıkoyarken bir yandan da ücretsiz işlerin artmasına yol açtığı" hatırlatılırken, "hem kırsal hem de kentsel alanlarda çevresel bozulmanın, başta kız çocukları ve her yaşta kadınlar olmak üzere nüfusun yaşam standardını, refahını ve sağlığını olumsuz yönde etkilediği" ifade edilmektedir. Bu toplantıda doğal afetlerin kadınlar üzerine olan farklı etkilerinin araştırılması gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Bu konferansın devamı niteliğinde 2000'de Pekin Eylem Platformu'nun Pekin+5 Bildirgesi'nde^[20] ise, toplumsal cinsiyet boyutunun afet risk yönetimi sürecine dahil edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.^[21] Pekin Eylem Platformu

[16] CEDAW, *General recommendation No. 37 (2018) on the gender-related dimensions of disaster risk reduction in the context of climate change* (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 7 February 2018) <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/068/98/PDF/N1806898.pdf?OpenElement>

[17] TTB, *2. Ay Deprem Raporu Geçici Yerleşim Alanları*, (6-28 Şubat 2023), 37-38

[18] Pekin Eylem Platformu, *Pekin Deklarasyonu* (Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, 4-15 Eylül 1995) <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/733>

[19] Pekin Eylem Platformu, *Pekin Deklarasyonu*, 99.

[20] Pekin Eylem Platformu, *Pekin+5 Bildirgesi*, (BM Kadın Konferansı, New York, Haziran 2000) http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/219_1.pdf

[21] Özden Işık, et al. "Are women in Turkey both risks and resources in disaster management?," *International journal of environmental research and public health* 12, no. 6 (2015): 5758-5774.

2000’de Madde 46’da, Eylem Platformu’nun farklı kadın gruplarının önünde tam eşitlik ve ilerlemeyi önleyecek engeller olduğunu kabul ettiğini belirtmektedir.^[22] Bu maddede, kadınların tam eşitliğe ulaşmasındaki engellerden biri olarak çevresel afetlere de değinilmektedir. 47. Maddede ise, yoksulluğun nedenlerinden biri olarak afetlere işaret edilmekte, bu maddede “geçim kaynağı kaybına bağlı ekonomik durgunluk, afet ve çatışmanın yoksulluğa neden olabileceği” belirtilmektedir.^[23]

Afetlere toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden yaklaşan uluslararası düzenlemelerin başında 2015 yılı 14-18 Mart tarihlerinde Japonya Sendai kentinde gerçekleşen 3. BM Dünya Konferansı’nın çıktısı olan Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030)^[24] gelmektedir. Bu çerçeve 2005 yılında hayata geçirilen Hyogo Çerçeve Eylem Planı’nda^[25] benimsenen afet risk yönetimi yaklaşımının gelişmiş bir devamı niteliğindedir. Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030) afet risklerini azaltırken, afetlere olan direnci artırmayı kabul etmektedir. Bu bağlamda uluslararası iş birliği, erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve afetlerin yol açtığı kayıpların önlenmesi hedeflerini içermektedir. Bu metinlerde tehlike, risk, kırılabilirlik/zarar görülebilirlik ve direnç/dayanıklılık gibi kavramlar tanımlanmakta ve bu kavramsal tercihlerin ardında yatan anlayış farklılıkları açıklanmaktadır. Hyogo Çerçeve Eylem Planı’nın bir diğer önemli katkısı ise, da hükümetlerin politika plan ve standartların oluşturulması ve uygulanmasında toplumun dezavantajlı kesimleri olan kadınlar, çocuklar, gençler, engelliler, yoksullar, göçmenler, yerel halk, gönüllüler, uygulayıcılar ve yaşlıları da kapsayıcı şekilde ilgili tüm paydaşlarla iş birliği geliştirmesi gerekliliğine yapılan vurgudur. Hyogo Çerçeve Eylem Planı’nda Dayanıklılık ve Güvenlik Kültürünü Her Düzeyde Geliştirmeye Yönelik Bilgi, İnovasyon ve Eğitimin Kullanılması başlığı altında da kadınlara özel atıf yapılmaktadır. Bu maddede, kadınlar ve kırılabilir grupların uygun eğitim ve öğretim fırsatlarına eşit erişim sağlamasının yanı sıra, toplumsal cinsiyet ve kültürel duyarlılık eğitiminin afet risk azaltma eğitim ve öğretiminin temel bileşenlerinden biri olmasının teşvik edilmesi

[22] Pekin Eylem Platformu, *Pekin Deklarasyonu*, 16.

[23] Pekin Eylem Platformu, *Pekin Deklarasyonu*, 16.

[24] *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*.

[25] *Hyogo Framework for Action 2005-2015*.

gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca erken uyarı sistemlerine ilişkin maddede de toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımın önemi vurgulanmaktadır. Hedef kitlenin demografik, kültürel ve geçim kaynağına ilişkin özelliklerinin yanı sıra toplumsal cinsiyet özelliklerini de dikkate alan bir anlayışla zamanında ve anlaşılır uyarı sistemlerinin geliştirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Son olarak bu Eylem Planı'nda tüm afet risk yönetim politika, plan ve karar alma süreçlerine (riskin değerlendirilmesi, erken uyarı, bilgi yönetimi, eğitim ve öğretim gibi) toplumsal cinsiyet perspektifinin entegre edilmesi gerekliliği ifade edilmektedir.^[26]

Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'nde (2015-2030), Hyogo Çerçeve Eylem Planı'na^[27] göre daha fazla kadın ve toplumsal cinsiyet vurgusu bulunmaktadır. Afet risk azaltmasında tüm toplumun katılım ve iş birliğinin gerekli olduğunun vurgulandığı 19. Madde d fıkrasında, özellikle en yoksulları da kapsayıcı şekilde afetlerden eşit düzeyde etkilenmeyen grupları dikkate alarak, 'güçlenme' ile 'kapsayıcı, erişilebilir ve ayrımcı olmayan katılımcılığın' gerekli olduğunun altı çizilmektedir.^[28] Toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik ve kültürel bakış açısının tüm politika ve uygulamalara entegre edilmesi ve kadınların ve gençlerin katılım ve liderliğinin teşvik edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda, vatandaşların örgütlü ve gönüllü çalışmalara katılımının özellikle teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Metnin 32. maddesinde kadınlar ve engellilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun ve evrensel olarak erişilebilir müdahale, iyileştirme, rehabilitasyon ve yeniden inşa yaklaşımlarına görünür biçimde liderlik etmeleri ve sürecin bu önceliklerle ilerlemesini teşvik etmeleri için güçlendirilmelerinin kilit bir öneme sahip olduğu ifade edilmektedir.^[29] Ulusal ve yerel düzeyde hedeflere varılabilmesi için 33. maddenin (b) fıkrasında insan merkezli, çoklu-tehlike temelli, çok sektörlü tahmin ve erken uyarı sistemlerine afet risk ve acil durum haberleşme mekanizmalarına, sosyal teknolojilere ve tehlike izlemesi yapılan telekomünikasyon sistemlerine yatırım yapmak, bunları geliştirmek,

[26] *Hyogo Framework for Action 2005-2015*.

[27] Sendai metninin Türkçesinde İngilizce versiyondaki toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyet olarak çevrilmiştir. Kadının güçlenmesi kavramının ise çevrilmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmada İngilizce metin esas alınmıştır.

[28] *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*, 13.

[29] *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*, 21.

devamlılıklarını sağlamak ve güçlendirmek; katılımcı süreçlerle bu sistemleri geliştirmek, bu sistemleri, özellikle toplumsal cinsiyet de dahil olmak üzere toplumsal ve kültürel gereksinimleri kapsayacak şekilde, kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmek; basit ve düşük-maliyetli erken uyarı ekipman ve tesislerinin uygulamaya geçirilmesini teşvik etmeye vurgu yapılır. 36. madde, (a) fıkrası, i bendinde, afet riskini etkin bir şekilde yönetmek ve toplumsal cinsiyete duyarlı afet riski azaltma politikalarını tasarlamak, buna dönük kaynak sağlamak ve bu politikaları uygulamaya geçirmek için kadınların ve kız çocuklarının süreçlere katılımlarının kritik öneme sahip olduğu belirtilmektedir.^[30] Aynı maddede, kadınların afete hazırlıklı olmak için güçlenmeleri kadar, afet sonrası durumlarda alternatif geçim kaynaklarını güvence altına almak üzere kapasite geliştirmelerine yönelik olarak da yeterli ve uygun önlemlerin alınması gerekliliğinin altı çizilmektedir.

Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi (UNWOMEN) tarafından Mayıs 2023'de hazırlanan inceleme raporunda,^[31] Sendai Çerçevesi uyarınca, tüm toplum ölçeğinde Afet Riskini Azaltma (ARA) sorumluluğunun yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerdeki paydaşlarla paylaşıldığı vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı ARA yaklaşım ve uygulamalarının yaygınlıkla erkeklere kıyasla kadınlara odaklandığı belirtilirken, bu odaklanmanın hiçbir ülkede kadın erkek eşitliğinin tam olarak sağlanamamış olmasından kaynaklandığı hatırlatılmaktadır. Kadınların erkeklere kıyasla sosyo-ekonomik açıdan daha dezavantajlı olmasının tüm toplumlarda görüldüğü, ancak afetler ve iklim kaynaklı sosyo-ekonomik değişimlerin bu eşitsizlikleri derinleştirdiği ifade edilmektedir. Doğrudan ya da daha sıklıkla dolaylı biçimlerde, yardım ya da iyileştirme desteğine erişimde cinsiyete dayalı sistematik ayrımcılıkların uygulanabildiği vurgulanmakta, bu yolla toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha da derinleştiği hatırlatılmaktadır. Bunun ancak, farklı etki ve ihtiyaçları (kadın ve erkeklerin bağlamsal olarak farklılaşabilen bakım rolleri, iş ve çalışma örüntüleri ve diğer ekonomik faaliyetler vb.) belirlemek üzere toplumsal cinsiyet analizi kullanılarak önlenebileceği ifade edilmektedir. ARA'da toplumsal cinsiyet eşitliğini somut biçimde sağlayabilmenin ancak herkese *aynı* davranmanın ötesine geçerek mümkün olacağına özellikle

[30] *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*, 23.

[31] *Gender and the Sendai Framework*.

altı çizilmektedir. Böylece rapor, toplumsal cinsiyete nötr yaklaşımların afet riskini azaltmadaki işlevsizliğini çok net biçimde ifade etmektedir.^[32] ARA'da 2030'a kadar gerçekleşecek ilerlemenin küresel ölçekte nicel ölçütleri olabilecek 7 Hedef ve Gösterge'nin, Sendai Çerçevesinin II. Bölümündeki Sonuç ve Amaçlar'dan hareketle belirlendiği belirtilmiştir. Özetle bunlar; (a) afet ölümlerini azaltmak, (b) afetten etkilenen insan sayısını azaltmak, (c) afetlerden kaynaklanan doğrudan ekonomik kayıpları azaltmak, (d) altyapı ve temel hizmetlerde afet hasarını azaltmak, (e) ulusal ve yerel ARA stratejileri olan ülke sayısını artırmak, (f) ARA'yı desteklemek için gelişmekte olan ülkelerle uluslararası işbirliğini geliştirmek ve (g) erken uyarı sistemlerinin ve afet risk bilgilerinin ve insanlara yönelik değerlendirmenin kullanılabilirliğini artırmak olarak sıralanmıştır.^[33] Sendai Çerçevesi Bölüm IV, Paragraf 20'de belirtilen dört eylem önceliği (1) afet riskini anlamak; (2) afet riskini yönetmek için afet riski yönetişimini güçlendirmek; (3) dayanıklılık için afet riskinin azaltılmasına yatırım yapmak; (4) etkili müdahale ve kurtarma, rehabilitasyon ve yeniden inşada 'daha iyi yeniden inşa etmek' için afete hazırlıklı olmanın artırılması olarak sıralanmıştır.^[34] Metinde, Sendai Çerçevesinin bu öncelikleri sıralarken insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında çok detaylandırılmış bir yöntem izlemediği ifade edilmiştir. Öte yandan Sendai Çerçevesi'nin 19. Paragrafına atıfla, ARA'nın benimsemesi gereken insan hakları perspektifinin "bütün insanların insan haklarının, korunması ve geliştirilmesi" kabulüne dayandığı belirtilmiştir. ARA hedefinde, Sendai Çerçevesiyle uyumlu bir insan hakları perspektifinin, kadınlar, kız çocukları, engelliler, yaşlılar ve zarar görebilirlikleri yüksek olabilecek tüm gruplar açısından pozitif haklar bağlamında "insani kalkınma"yı içermesi gerektiğinin altı çizilmiştir.^[35] İnsani kalkınmayı sağlamaya yönelik olarak, desteklemeye ve eşit kılmaya dönük eylemlerin önceliği vurgulanmıştır.

Her ne kadar CEDAW Komitesi 37 No'lu Genel Tavsiyesi (2018)^[36] afet ve toplumsal cinsiyet ilişkisi çerçevesinde öne çıksa da, öncelikle CEDAW

[32] *Gender and the Sendai Framework*, 7.

[33] *Gender and the Sendai Framework*, 10.

[34] *Gender and the Sendai Framework*, 12.

[35] *Gender and the Sendai Framework*, 11.

[36] CEDAW, *General recommendation No. 37 (2018)*.

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiye'sini (2017)^[37] incelemek faydalı görünmektedir. CEDAW Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiye'sinde (2017) toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin etkilendiği faktörler arasında doğal afete değinilmektedir. 14. maddede "Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, aynı zamanda, siyasi, ekonomik ve sosyal krizlerden, sivil kargaşadan, insani acil durumlardan, doğal afetlerden, yıkımlardan veya doğal kaynakların azalmasından etkilenebilir." ifadesiyle kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin doğrudan doğal afet süreçlerinden etkilenebileceği vurgusu önemlidir.^[38]

CEDAW Komitesi 37 No'lu Genel Tavsiyesi (2018) ise, bir hedef olarak doğrudan afet riskini azaltmaya odaklanmaktadır. Bu belgede "taraf devletlerin, afet riskinin azaltılmasına ilişkin tüm politika, yasal mevzuat, plan ve programlar, bütçe ve diğer faaliyetlerinin" (1) eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, (2) katılım ve güçlendirme, (3) hesap verebilirlik ve adalete erişim ilkelerine uygun olması gerektiği vurgulanır. Taraf devletlerin çalışmalarının toplumsal cinsiyeti dikkate alması ve insan hakları temelli ilkelere dayanması gerekliliğinin altı çizilir. Bu üç ilke doğrultusunda, yeniden inşa süreçlerini de kapsayacak şekilde, afet süreçlerinin her aşamasında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama ve ayrımcılığı yok etme hedefi belirlenmektedir. İlk olarak yasal mevzuat, politikalar, plan ve programların bu hedefe dönük olarak oluşturulmasını belirten belge; mülk, arazi ve doğal kaynakların sahipliği, erişimi, kullanımı, kontrolü, yönetimi ve miras edinilmesine dair ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasına öncelik verilmesi gerektiğini ifade eder. Ardından belgede kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını kullanmalarını engelleyen ayrımcılıkla mücadele gerekliliği vurgulanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar kapsamında "kadınların seyahat özgürlükleri, beslenme, sağlık, çalışma ve sosyal güvenlik"lerine değinilmektedir.

[37] CEDAW, *General recommendation No. 35 (2017) on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19* (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 26 July 2017)

[38] CEDAW, *General recommendation No. 35 (2017)*, 6.

Takip eden maddelerde afet yönetimi ve afet sonrası yeniden inşa süreçlerinin farklı boyutları ele alınmaktadır. Birinci olarak, (a) afet yönetiminin her aşamasındaki karar süreçlerinde kadınların eşit temsilinin sağlanması, (b) kadın örgütlerinin her seviyede afet yönetimine katılımlarının ve yereldeki kadınların liderliklerinin garanti altına alınması, (c) afet sonrası yeniden inşa süreçlerinde kurulacak yerel, bölgesel veya ulusal forum/kurul/konsey vb. yapılarda kadınların eşit temsilinin sağlanması maddeleri ile afet yönetim süreçlerine toplumsal cinsiyet bağlamında eşit katılım ve temsil güvence altına alınmaktadır.

İKİNCİ OLARAK, AŞAĞIDAKİ MADDELERLE HAK ARAMA SÜREÇLERİNİN EŞİT, ADİL, ERİŞİLEBİLİR VE GÜVENLİ OLMASINA ODAKLANILMAKTADIR: (a) afete ilişkin bilgilerin, hak arama süreçleri ile mekanizmalarının, haklarının ve yasal mevzuatın kadınlara açık, net ve zamanında anlatılması ve bu konuda hukuk okuryazarlıklarının artırılmasının garanti altına alınması, (b) ücretsiz adli yardım hizmetine ve doğum, ölüm, evlilik, mülk sahipliği vb. kanuni belgelere kadınların erişimlerinin sağlanması ve buna yönelik güvenilir ve ücretsiz idari sistemlerin oluşturulması, (c) kadınların haklarını arama süreçlerinde karşılaşılabilecekleri “misillemelerden” korunmalarını sağlayacak önlemlerin alınması, (d) adalete erişimdeki sorunları engellemek için mobil ve/veya uzmanlaşmış şikâyet mekanizmalarının, soruşturma ekipleri ve mahkemelerin kurulması, (e) kadınların şiddet vakalarını şikâyet edebilmeleri için esnek ve erişilebilir yasal ve adli mekanizmaların oluşturulması, (f) afet sonrası hizmet veren devlet kurumlarının, sivil toplum örgütlerinin ve özel sektör kuruluşlarının görevlilerinin, kadına karşı şiddet konusunda bilgilendirilmelerinin sağlanması ve kadınların gizliliklerini gözeterek, kolay erişebilecekleri ve şiddet vakalarını ihbar edebilecekleri kişi, nokta ve sistemlerin tanımlanması. Özellikle son iki maddede kadına karşı şiddetle mücadeleyle yönelik özel mekanizmaların hayata geçirilmesine işaret edilmesi dikkat çekmektedir.

Genel Tavsiye Raporu’nda, yukarıda değinilenlere ek olarak, sağlık, barınma gibi sosyal hak ve hizmetlerin sunulmasına odaklanılmaktadır. Hak ve hizmetlerin sunumunda en kritik noktalardan birinin veri toplama, analiz ve paylaşım olduğu dikkate alınarak raporda “cinsiyet, yaş, engellilik, etnik köken, bölge, cinsiyet kimliği gibi farklı faktörlere göre ayrıştırılmış veri toplama ve analiz etme sistemleri kurulması” ve “bu verilerin kamuoyuyla şeffaf ve zamanında paylaşılması” gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca afet yönetiminde yerel bilgidен faydalanılmasını garantiye alacak önlemler de

“Farklı kadın gruplarının afet öncesi ve sonrasına ilişkin çok önemli yerel bilgiye sahip oldukları unutulmamalı ve bu bilgiden afet yönetiminde yararlanılmasını garanti altına alacak önlemlerin alınması sağlanmalıdır.” ifadesiyle dile getirilmektedir.

Sağlık hizmetlerinin sunumunda “doğum kontrolü, cinsel sağlık ve doğurganlık sağlığı dahil olmak üzere, kadınların ve kız çocuklarının her türlü sağlık hizmetine doğrudan ve gizlilikleri sağlanarak erişebilecekleri alanlar ve sistemlerin kurulması” vurgulanmaktadır. Ayrıca bu hizmetlere erişimde hiçbir kadının ayrımcılığa uğramamasını güvence altına alacak tedbirlerin alınması ve azınlık gruplarından kadınlar, LBTİ kadınlar, yaşlı kadınlar gibi öncelikli kadın ve kız çocukları gruplarına yönelik özel önlemlerin geliştirilmesi de tavsiye edilmektedir. Haklar ve hizmetlere ilişkin bir diğer boyut ise “geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kadınların artan bakım yüklerini azaltmaya” yöneliktir. Bu doğrultuda tüm önlemlerin alınması ve kadınların “afet sonrası yeniden inşa süreçlerinde kısa, orta ve uzun vadeli meslek edinmelerini mümkün kılan eğitim ve hizmetlerin” sağlanması tavsiye edilmektedir. Bir diğer öne çıkan hak ve hizmet ise sağlıklı barınma ve yaşam hakkına yöneliktir. Bu kapsamda “uygun barınma, kira yardımı, konut sağlanması, beslenme, içme ve kullanma suyu, hijyen gibi zaruri ihtiyaçların karşılanması” ve bu süreçlerde “kadınlara, özellikle de yoksul, çocuklarıyla tek başına yaşayan, yaşlı ve engelli kadınlara öncelik verilmesi” vurgulanmaktadır.

Doğrudan afete odaklanmamakla birlikte, afet sürecinin en önemli yıkımlarının başında barınma hakkının geldiği şüphesizdir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler’in 5 Ağustos 2011’deki genel kuruluna, “yeterli yaşam standardı hakkının bir bileşeni olarak yeterli barınma ve bu bağlamda ayrımcılığa uğramama hakkı” bağlamında, Özel Raportör Raquel Rolnik tarafından sunulan raporun önerilerinin katkı sunacağı düşünülerek analize dahil edilmiştir. Bu önerilerde “katılım”, “ayrımcılık yapmama ve dezavantajlı/kırılğan gruplar” ve “toplulukları yeniden inşa etmek” maddelerinde toplumsal cinsiyet vurgusu mevcuttur. Katılım maddesi kapsamında etkilenen tüm kişi ve gruplara değinilmiş, kadınlara özel olarak vurgu yapılmıştır. Raporunda, ayrımcılık yapmama ve dezavantajlı/kırılğan gruplar maddesi kapsamında ise, afet sonrası ihtiyaç değerlendirmelerine odaklanılmaktadır. Hem acil durum hem de iyileştirme için afet sonrası ihtiyaç değerlendirmelerinde, toplumsal cinsiyete bağlı eşitsizlikler ve dezavantajların da belirlenmesi

ve bunlara yönelik özel iyileştirme planlamalarının tasarlanması önerilmektedir. Afet sonrası sürecin bir diğer boyutu olan “toplulukları yeniden inşa etmek” maddesi kapsamında ise topluluk yapıları ve ağlarının bilinçli biçimde korunması ve desteklenmesinin önemine işaret edilirken bu süreçte “toplumsal cinsiyet eşitliği de dahil olmak üzere uluslararası insan hakları standartlarına saygı göstermeleri” koşulu getirilmektedir.

Uluslararası belgeler incelendiğinde, afete yaklaşım ve çözüm önerilerine ilişkin paradigma değişimlerinin olduğu görülmektedir. 1990-2000 yılları arasındaki on yıl BM’nin “Doğal Afet Etkilerini Azaltma On Yılı” olarak belirlenmişken, 2005-2015 yılları “Doğal Afet Risk Azaltma On Yılı” olarak ilan edilmiştir. Bu dönemde afeti önlenemez bir doğal olgu olarak görüp sadece etkilerini azaltmaya yönelik politikalar geliştiren bir yaklaşımdan afet riskinin azaltılabileceğine, bir diğer deyişle afetin yol açacağı olumsuz sonuçların önlenebileceğine dair bir yaklaşıma geçiş yaşanmıştır. Hyogo Çerçeve Eylem Planı (2005) ve Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030) karşılaştırıldığında sadece afeti yönetilmesi gereken bir süreç olarak gören bir yaklaşıma geçmekle kalınmadığı, aynı zamanda kadınlar ve kız çocuklarını bu süreçte konumlandırmaya dönük de bir öncelik farklılığının söz konusu olduğu görülmektedir. Zira Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi afet öncesi, sırası ve sonrası afet yönetim süreçlerinde toplumsal cinsiyete bağlı farklı ihtiyaç ve önceliklerin dikkate alınması ve kadınlar ve kız çocuklarının süreçlere doğrudan katılımının desteklenmesi gerekliliğini vurgular. Aynı dönemdeki toplumsal cinsiyet literatüründeki tartışmalara paralel olarak güçlenme ve katılım vurgusunun öne çıktığı görülmektedir.^[39]

II. TÜRKİYE’DE 6 ŞUBAT 2023 DEPREMİNDE NEREDEYİZ?

A) AFET STRATEJİ VE EYLEM PLANLARI VE İLGİLİ MEVZUATIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Toplumumuzdaki kadınlar, kız çocukları ve LGBTİ bireylerin deprem dahil çeşitli afetler öncesi, sırası ve sonrasında karşılaştıkları, çok boyutlu risk ve tehlikelerin yönetilebilmesi ve yukarıda değinilen uluslararası

[39] Naila Kabeer, “Gender equality and women’s empowerment: A critical analysis of the third millennium development goal 1,” *Gender & development* 13, no. 1 (2005): 13-24; Anju Malhotra, and Sidney Ruth Schuler, “Women’s empowerment as a variable in international development,” *Measuring empowerment: Cross-disciplinary perspectives* 1, no.1 (2005): 71-88.

düzenlemelerde detaylandırılan haklarının güvence altına alınabilmesi, böylece bireysel ve toplumsal afet direncinden söz edilebilmesi açısından, Türkiye’de geçerli olan afet mevzuatlarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifine uygunluğunun incelenmesinin önemi açıktır. Bu açıdan özellikle, 2017-2020 yılları arasında T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) tarafından Ulusal Deprem Araştırma Programı (UDAP) kapsamında yürütülen “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Türkiye’nin Afet Politikalarına Entegre Edilmesi” projesi^[40] dikkat çekmektedir. Proje kapsamında, “Türkiye’de afet yönetiminin hangi bağlamda ve hangi düzeyde toplumsal cinsiyete duyarlı olduğunun belirlenmesi” için afet sürecinin yönetilmesine dönük teknik olmayan 17 mevzuat^[41] incelenmiştir.^[42] Proje kapsamında ayrıca, AFAD ile iş birliği içinde, çeşitli resmi kurumların ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri yanında akademisyenlerin katılımıyla bir çalıştay düzenlenmiştir. Araştırma ve çalıştay bulguları^[43] dikkat çekicidir. Ele alınan 17 mevzuattan 15’inin “toplumsal cinsiyet körü”, bir mevzuatın (2011 yılı Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı-2023, UDSEP-2023) “toplumsal cinsiyete nötr” ve bir mevzuatın da (Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge) “toplumsal cinsiyete kısmen duyarlı” olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan, incelenen 17 mevzuatın 16’sının “toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyetini ifade eden veya ima eden bir ibare” içermediği, yalnızca birinin (2011 yılı Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı-2023) böyle bir ibareyi içerdiği aktarılmaktadır. Ancak, burada da kadınların kendileri için karar verme yeterliği bulunan yurttaşlar olarak değil, “özel/ihhtiyaç sahibi grup” dahilinde ele alındığına dikkat çekilmiştir. Bu sorunlu dil ve terminoloji tercihinin, devletin kadın yurttaşlarının yetkinliğini ve failliğini göz ardı eden, onlara “babacıl” bir “koruyuculukla” yaklaşan sorunlu bakışına işaret ettiği belirtilmektedir. Şu

[40] Nüket Paksoy Erbaydar, Ebru İnal, Erdal Kaya, “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Türkiye’nin Afet Politikalarına Entegre Edilmesi,” (Proje No: UDAP-Ç1702).

[41] Araştırmaya konu olan 17 Mevzuat EK1’de yer almaktadır.

[42] Nüket Paksoy Erbaydar, Ebru İnal, Erdal Kaya, *Afet Mevzuatının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi*, (Çanakkale: Paradigma Akademi Yayıncılık, 2018).

[43] Nüket Paksoy Erbaydar, Ebru İnal, Erdal Kaya, “Analysis of Gender Sensitivity of Turkey’s Disaster Legislation to Create a Disaster-Resilient Society.” *The Tohoku Journal of Experimental Medicine* 254, no. 4 (2021): 261-266.

haliyle, mevcut düzenlemelerin en duyarlısının dahi, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında uluslararası standartlarda istenir duyarlık düzeyinden yoksun olduğu anlaşılmaktadır. Mevzuat, plan ve stratejilerdeki cinsiyet körü yaklaşım, aslında kadınların erkeklerle eşit olmaları beklenen yurttaşlık kategorisinden, devlet eliyle nasıl dışlandıklarını ortaya koymaktadır. Devletin ataerkil örüntüleri üretim ve yeniden üretim mekanizmalarını elen alan Walby'nin bu konudaki yaklaşımı, süreci anlamak açısından katkı sunabilir. Walby,^[44] ataerkil örüntülerin kamusal alanda geçerlik kazanmasında devletin rolüne dikkat çekerken, bunun, kadınların kamusal alana dahil olmasını doğrudan engellemek yerine, onları yasalar yoluyla erkeklerden ayırıştırıp, erkeklere tabi kılarak gerçekleştirildiğini savunur. Afet öncesi, sırası ve sonrasında kadınların farklılaşan zarar görebilirlik risklerini, ihtiyaçlarını ve kapasitelerini görmekten uzak, toplumsal cinsiyet körü bir devlet erki, tam da bu yaklaşım üzerinden kadının kamusal alanda haklar ve fırsatlara erişime açısından erkekten ayrışmasına ve erkeğe tabi kılınmasına aracılık etmektedir.

“Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Türkiye'nin Afet Politikalarına Entegre Edilmesi” başlıklı bu projede yukarıda değinilenlere ek olarak afetlere dönük mevzuatlar, “toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyeti”ne dair atıf içerme-leri açısından, afet dönemleri bağlamında da incelenmiştir: (1) Afetlere hazırlık dönemine dair 13 mevzuatın bu konuda atıf içerdiği belirtilmiş ancak, bu sürece yönelik atıfların tümünde “toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyeti”nin göz önünde bulundurulmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca afet öncesi sürece yönelik atıfların her birinde ‘erken uyarı ve tahliye planlamalarına kadınların aktif katılımı’nın yer almadığına da dikkat çekilmektedir. (2) Zarar azaltma aşamasına yönelik 12 mevzuattan sadece birinin (Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı) “toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyeti”nden bahsettiği belirtilmiştir. (3) İyileştirme dönemine dair ise 13 mevzuatta atıf yer aldığı, ancak yine sadece bir mevzuatın (Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge) “toplumsal cinsiyet eşitliği veya hakkaniyeti”ni göz önünde bulundurduğu ifade edilmiştir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bir afet yönetim sürecinden söz edebilmek için, sürecin tüm aşamalarının bu perspektifi özümseyen bir yaklaşımla planlanması gerektiği açıktır. Tüm süreçlerde kadınlar, kız çocukları ve

[44] Sylvia Walby, “Woman and nation,” içinde *Ethnicity and nationalism*, ed. Anthony D. Smith, (Leiden:Brill, 1992), 81-100.

LGBTİ yurttaşların eşitlik ve hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde afet yönetim sürecine dahil olabilmelerinin koşullarının sağlanmadığı görülmektedir. Zira farklı zarar görebilirlik riski bulunan bu yurttaşların, afet öncesinde riski yönetme, afet sırasında hayatta kalma ve afet sonrasında iyileşme ve yeniden yaşam kurma haklarını kullanabilmeleri ve ihtiyaçlarını sağlayabilmeleri için gereken desteği hangi kurumlar aracılığıyla ve hangi yolları izleyerek alabileceklerinin açıklıkla detaylandırılmadığı, ilgili bakanlık ve sosyal hizmet kurumlarının her aşamada sürece dahil edilmediği, yani, parçalı ve eksikli bir yaklaşımla yol alınmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Mevzuat ve yönergelerin bütüncül bir toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile tekrar ele alınması ve işaret edilen sorunları giderecek değişikliklerin gerçekleştirilmesi gerektiği açıktır. Öte yandan, değinilen araştırmanın^[45] ikinci fazı da oldukça ilginç bulgular sunmaktadır. Afet süreçlerine müdahalede görevlendirilen kurumlardan katılımcıların da yer aldığı atölye çalışmasında, doğrudan süreçlerde yer alacak kurum temsilcilerinin, eksikliğin sadece yönerge ve mevzuatlarla sınırlı olmadığını, personelin de toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyeti konusunda farkındalık kazanmaya ihtiyaç duyduğunu belirttikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca sürece müdahale aşamasında etkin olarak yer alacak kadın personelin nicelik açısından yetersizliği de dile getirilen bir diğer önemli sorundur.

Türkiye Afet Yönetim Stratejisi (TAYS) (hazırlık sürecinde), taktik düzeyinde Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP)^[46] (yürürlükte), Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)^[47] (yürürlükte) ve Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı'nı (hazırlık sürecinde) içermektedir. Operasyonel düzeyde ise, 81 il için hazırlanan İl Afet Risk Azaltma Planı (İRAP) (yürürlükte) ve yine 81 il için hazırlanan İl Afet Müdahale Planı'na (TAMP 81 il) (yürürlükte) ve

[45] Paksoy Erbaydar, Inal Onal ve Kaya, "Gender Sensitivity of Turkey's Disaster Legislation," 261-266.

[46] Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, *TARAP: Türkiye Afet Risk Azaltma Planı 2022-2030*, 2022 https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap_V6.pdf

[47] Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, *TAMP: Türkiye Afet Müdahale Planı*, 2022 https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/TAMP.pdf?utm_source=aposto

Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı – Uygulama Planı’na (TASİP – UP) (hazırlık sürecinde) dayanmaktadır^[48].

Türkiye Afet Yönetim Stratejisinin toplumsal cinsiyete duyarlılık, kadın ve kız çocuklarının eşitliği ve hakkaniyeti açısından değerlendirilebilmesi, şu an için ancak, stratejinin hazırlık aşaması tamamlanarak yürürlüğe girmiş unsurları üzerinden yapılabilir. Bu bağlamda, Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) incelendiğinde, plan hazırlanırken yararlanıldığı belirtilen uluslararası metinler arasında Sendai Afet Risklerini Azaltma Çerçeve Belgesi (2015-2030) dikkat çekmektedir. Hatta, TARAP metni incelendiğinde, plan hazırlanırken belirlenen temel stratejilerin Hyogo ve Sendai Çerçeve Metinleri doğrultusunda oluşturulduğunun özellikle vurgulandığı görülmektedir. Ancak, planın içeriğinde, her iki çerçeve metnin toplumsal cinsiyete duyarlı, kadın ve kız çocuklarının hakkaniyetini gözetecek bir afet yönetim sürecinin oluşturulabilmesine ilişkin hiçbir önerisine/vurgusuna değinilmediği görülmektedir. Bu anlamda, çerçeve metinlerin içeriğinde detaylandırılarak yer verilen kadınlar ve kız çocuklarının afet öncesi, sırası ve sonrasında nasıl eşit yurttaşlar olarak kabul edilip, desteklenmesi gerektiğine ilişkin yaklaşımın, uluslararası metinlerden “ayıklandığı” ve “yok sayıldığı” anlaşılmaktadır. Burada, sadece eksikli değil aynı zamanda uluslararası çerçeve metin içeriklerini “çarpıtan” bir yaklaşım izlenmiştir. TARAP metninin tümünde “kadın” sözcüğüne sadece bir kez, “Göç hareketleri ve göçmen sayıları her yıl artmaktadır. Bu durumdan öncelikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar etkilenebilir.” ifadesi içinde yer verildiği görülmüştür. Bu bağlamda metin toplumsal cinsiyet körüdür. Türkiye Afet Müdahale Planı^[49] incelendiğinde ise, içinde Hyogo ya da Sendai Çerçeve metinlerine hiç referans verilmediği dahası, “kadın” ve “kız çocuğu” ifadelerinin hiç geçmediği görülmektedir. Dolayısıyla, metin tümüyle toplumsal cinsiyet körüdür.

EŞİK tarafından hazırlanan 6 Şubat Depremleri raporunda da^[50] her il için hazırlanan İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAP) incelenmiştir.

[48] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *TERRA: Türkiye Earthquakes Recovery and Reconstruction Assessment*, 2023 <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/Turkiye-Recovery-and-Reconstruction-Assessment.pdf>

[49] *TAMP: Türkiye Afet Müdahale Planı*, 2022

[50] EŞİK, *6 Şubat 2023 Depremleri: Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Geleceğe Notlar*, (Eşitlik İçin Kadın Platformu, 18 Mart 2023), s. 43

Kahramanmaraş için 2020 yılında, depremden etkilenen diğer 10 il için ise 2021 yılında hazırlanan planların, Hyogo Çerçeve Eylem Planı esas alınarak oluşturuldukları iddia edildiği halde, Hyogo Çerçeve Eylem Planının toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili önerilerine “kağıt üstünde bile olsa” uyulmadığına dikkat çekilmektedir.

Çalışma kapsamında ayrıca, TERRA (*Türkiye Earthquakes Recovery and Reconstruction Assessment/ Türkiye Depremleri İyileştirme ve Yeniden Yapılandırma Değerlendirmesi*) raporu da incelenmiştir. TERRA raporu, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından, Dünya Bankası (WB), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Avrupa Birliği (EU) işbirliği ile 2023 yılı Mart ayında hazırlanmıştır. Raporun İngilizce olduğu, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın resmi sitesindeki raporlar arasında yer almadığı görülmektedir. Rapora ancak internetten ulaşılabilir. Metin içeriğinde yer alan strateji ve eylem önerilerinde, kadın ve kız çocuklarının, afet öncesi, sırası ve sonrasında eşitlik ve hakkaniyetle haklarına erişebilmesi, desteklenmesi ve güçlendirilmesi açısından Sendai Çerçevesi 2015-2030'a riayet edildiği anlaşılmaktadır. Rapor bu açıdan yol gösterici olup değer taşımaktadır. Bununla birlikte, raporun Türkiye'deki Afet Yönetim Stratejisi açısından bir belirleyiciliği bulunmamaktadır. Ülkemizde hali hazırda yürürlükte olan afet yönetim işleyişinin toplumsal cinsiyet körü yapısıyla tezat oluşturan ve uluslararası standartlara uygunluğuyla dikkat çeken raporda vurgulanan strateji ve öneriler, Türkiye Afet Yönetim Stratejisi bünyesindeki tüm planlara entegre edilmediği sürece, raporun işlevi 2023 Şubat depremleri sonrası ülkemizin uluslararası düzlemde Afet Yönetimine ilişkin yaşadığı itibar kaybını telafi etmeye dönük bir hamleden ibaret kalacaktır.

B) DEPREM SONRASI DURUM TESPİTİ: STK RAPORLARI

Bu bölümde, çeşitli STK'ların 6 Şubat Depremleri'ne ilişkin, afet anı ve afet sonrasında gözlem ve deneyimlere dayanan raporları, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında değerlendirilecek, raporlara yansıyan yapısal ve işleyişe dair sorunlara odaklanılacaktır. Bu gözlem ve deneyimlerin tartışmaya açılmasının önemli olduğu kanısındayız.

Eşitlik İçin Kadın Platformu (EŞİK),^[51] Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV)^[52], Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (Mor Çatı),^[53] Türk Tabipler Birliği (TTB)^[54] ve Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER)^[55] tarafından hazırlanan raporlara dayanarak, depremi izleyen ilk günlerde olduğu gibi, ilerleyen haftalarda ve hatta aylarda da gerek yurttaşlık hakları, gerekse toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli eksiklik ve sorunlar yaşandığı ortadadır. Söz konusu raporlar, afet öncesi ve anına dair sorunları yansıtabilecek veriye sahip değildir. Örneğin, deprem anında kadınlar ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyet rol ve beklentileri nedeniyle daha fazla göçük altında kalma ve ölüm riski yaşadığı literatürde vurgulansa da, 6 Şubat Depremlerinde bu açıdan durumun ne olduğu net olarak bilinmemektedir. Yaşamını kaybedenler ve ağır yaralılar arasında kadınlar ve kız çocuklarının ağırlıkta olduğunu düşünmek mümkünse de, hem genel olarak kayıt tutmadaki yetersizlikler hem de cinsiyet bazlı veri toplanmaması/paylaşılmaması nedeniyle gerçek durum bilinmemektedir.^[56] Dahası, engelli ve kronik hastalık sahibi nüfusun büyüklüğü, yaş ve cinsiyete göre dağılımının,^[57] etkin biçimde tutulmadığı ve paylaşılmadığı^[58] da vurgulanmaktadır. Ayrıca, kadınlara yönelik sağlık hizmetlerinde doğumlara öncelik verildiği ve çok sayıda doğum olduğu ifade edilmekle birlikte, bölgedeki gebe kadın sayısı ya

[51] EŞİK, *6 Şubat 2023 Depremleri: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Geleceğe Notlar*, 18 Mart 2023. <https://esik.org.tr>

[52] KADAV, *6 Şubat Depremleri Sonrasında Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmalarında Son Durum*, Mart 2023

[53] Mor Çatı, *Depremden Etkilenen Bölgelerde Kadınların Şiddetten Uzaklaşma Deneyimleri ve Destek Mekanizmaları*, 6 Temmuz 2023 <https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2023/07/depremden-etkilenen-bolgelerde-kadinlariin-siddetten-uzaklasma-deneyimleri-destek-mekanizmalari-rapor.pdf>

[54] TTB, *2. Ay Deprem Raporu Geçici Yerleşim Alanları*, 6-28 Şubat 2023

[55] HASUDER, *6 Şubat Depremleri Hatay İli Saha Raporu*, 12-17 Şubat

[56] Nisan ayı itibarıyla henüz enkaz kaldırma/cenazelere ulaşma çalışmaları tümüyle sonlanmamıştır. Ayrıca kayıt altına alınmadan defnedilmiş cenazelerin yoğunluğu da düşünüldüğünde, verilerin güvenilirliği zayıflamaktadır.

[57] EŞİK, *6 Şubat 2023 Depremleri*

[58] HASUDER, *6 Şubat Depremleri Hatay İli*

da gebeliğin hangi ayında olduklarının bilinmediğine, doğum yapan kadınlar ile bebeklere ilişkin detaylı kayıtların tutulmadığına dikkat çekilmekte, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerinin sunulmasındaki aksaklık ve yetersizliklere de işaret edilmektedir.^[59] Birinci basamak sağlık hizmetlerinin sunumunda özellikle zorluklar bulunduğu, zira bu hizmeti vermekle yükümlü olan Aile Sağlığı Merkezlerinin (ASM) çalışma prensiplerinin nüfus tabanlı olmak yerine liste tabanlı olduğunun altı çizilmektedir. Deprem sonrasında bu liste tabanlarının da kaybolduğu belirtilmektedir. Oysa, nüfusun büyük ölçüde yer değiştirdiği ya da önceden kayıtlı olduğu ASM'ne erişiminin imkansızlaştığı koşullarda nüfus tabanlı bir sisteme geçilmesinin yaşanan mağduriyeti azaltacağı ifade edilmektedir.^[60] Öte yandan, aynı raporda halkın büyük kısmının Geçici Yerleşim Alanı (GYA) olarak tanımlanan çadır ya da konteyner bölgelerinde yaşadığı aktarılmakta, ancak burada sunulan sağlık hizmetlerinin niteliğinin bölgeden bölgeye değişmekle birlikte, su, elektrik, hijyen koşullarının yetersizliği, yeterli teçhizat ve ambulans bulunup bulunmaması gibi faktörler yanında, sağlık personelinin kendi barınma ve hijyen koşullarındaki yetersizlikler nedeniyle de önemli sorunlar yaşandığına dikkat çekilmektedir.^[61] İlgili literatürde,^[62] afet sonrası dönemde, ihtiyaç duydukları mahremiyetin sağlanmasının zor olduğu durumlarda, özellikle kadınların, kız çocuklarının ve LGBTİ bireylerin güvenli hissedemedikleri için, yeterli sıklıkta tuvalete girme, banyo yapma, üstünü değiştirerek temiz giysilere kavuşmada erkeklere oranla daha fazla sorun yaşadıklarına ve bunun sonucu olarak da enfeksiyon hastalıklarına yakalanma oranlarının yükseldiğine değinilmektedir. Bu veri ışığında, birinci basamak sağlık hizmetlerinin sunulmasında yaşanacak sorunların da kendileri açısından daha büyük risk getirdiği düşünülebilir.

Yukarıda ifade edildiği gibi, deprem bölgesinde yaygın barınma halen çadırlarda gerçekleşmektedir. İçişleri Bakanlığı Mart ayında bölgede çadırda

[59] HASUDER, *6 Şubat Depremleri Hatay İli*

[60] TTB, *2. Ay Deprem Raporu*.

[61] Nitekim, Samandağ'da görev yapan sağlık personeli kendi çalışma, barınma ve hijyen koşullarındaki sorunlara dikkat çekmek amacıyla 13 Nisan 2023 günü basın açıklaması yapmıştır. https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=02359266-da1a-11ed-8b9f-aeda398f23fe (14.04.2023)

[62] Neumayer and Plümper, "The gendered nature of natural disasters" 551-566

barınanların sayısını 2 milyon 626 bin 212 olarak açıklamıştır,^[63] ancak bu rakama kendi olanaklarıyla derme çatma çadırlarda/seralarda kalanların dahil olmadığı düşünülürse, sayının daha da yüksek olduğu anlaşılacaktır. İncelenen STK raporları, çadırların kadınlar açısından önemli güvenlik riski taşıdığını yansıtmaktadır. Çadırın kilitlenebilir bir dış kapısı bulunmadığı gibi içeride de özel alanlar oluşturulmasını sağlayacak kapatılabilir/kilitlenebilir bölmeler yoktur. Dahası, çadır ve konteyner sayılarındaki yetersizlikler dolayısıyla, çadırlarda akrabalar kalabalık biçimde kalabilmektedir. Hatta bazı bölgelerde, deprem öncesinde yalnız yaşayan ya da deprem sürecinde yalnız kalan kadınların “hiç tanımadıkları” ailelerin yanına yerleştirildiğine değinilmektedir.^[64] Afet sonrası dönemde, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma riskinin önemli ölçüde yükseldiği afet literatüründe açıklıkla belirtilmektedir.^[65] Kapısı kapatılmayan ya da içinde mahrem alan oluşturulamayan bir barınağın, kadınlar, çocuklar ve LGBTİ bireyler açısından, literatürde de vurgulandığı gibi, afet sonrası cinsel şiddete uğrama riskini yükselteceği açıktır.^[66] Zira, barınak içinde kapısı kilitlenebilen bir yatak odasına ya da bağımsız bir mutfığa sahip olmanın, kadınların aile içi şiddet ve tacizden korunmalarındaki etkisi, 2012 Van Depremleri sonrasında konteyner kentlerde yaşayan kadınlarla yapılan görüşmelerde de dile getirilmiştir.^[67]

[63] <https://www.internethaber.com/deprem-bolgelerinde-kac-cadir-kent-ve-konteyner-kent-kuruldu-2295467h.htm> (14.04.2023)

[64] HASUDER, *6 Şubat Depremleri Hatay İli*.

[65] Debra Parkinson, and Claire Zara, “The hidden disaster: Domestic violence in the aftermath of natural disaster,” *The Australian Journal of Emergency Management* 28, no.2 (2013): 28-35; Debra Parkinson, “Investigating the increase in domestic violence post disaster: an Australian case study,” *Journal of interpersonal violence* 34, no. 11 (2019): 2333-2362; Sera Gearhart, , et al. “The impact of natural disasters on domestic violence: An analysis of reports of simple assault in Florida (1999–2007),” *Violence and gender* 5, no .2 (2018): 87-92.

[66] Sanaz Sohrabizadeh, “A qualitative study of violence against women after the recent disasters of Iran,” *Prehospital and disaster medicine* 31, no. 4 (2016): 407-412; Mieko Yoshihama, et al. “Violence against women and children following the 2011 Great East Japan Disaster: Making the invisible visible through research,” *Violence against women* 25, no .7 (2019): 862-881.

[67] Zeynep Beşpınar. “Earthquake for Women: Effects of Earthquakes on Lives of Women in Van, Turkey,” (bildiri, ESA 2013 Conference, Torino, Italy, 27-31 August, 2013.)

KADAV tarafından hazırlanan raporda,^[68] deprem sonrası göçük altındayken bile şiddete uğrayan kadınların bulunduğu altı çizilirken, bölgedeki kadın sığınaklarına başvuruların sürdüğü, bazı sığınakların hasarlı olsa da çalışmaya devam ettiği, daha ağır hasar görenlerde ise şiddet başvurusu ile gelen kadınların çeşitli illerdeki öğrenci yurtlarına yerleştirildikleri aktarılmaktadır. Şiddetten korunmak amacıyla sığınağa başvuran ancak öğrenci yurduna yerleştirilen kadınlar açısından hayati risk oluşması tehdidi mevcuttur. Zira aynı yurtlara deprem nedeniyle evlerini kaybeden aileler, bölgede görevlendirilen kamu personeli gibi pek çok kişinin de yerleştirildiği, böylece şiddete karşı koruma amaçlı sığınaklarda sağlanması gereken güvenlik tedbirlerinin uygulanmadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca, az hasarlı olup hizmet verebilen sığınaklarda da depremde evini kaybeden ve gidecek yakını olmayanlarla, bölgede görevlendirildiği için gelen ve kalacak yer bulamayan kadınların barındırılmaya başlanması nedeniyle, zaten sınırlı olan kapasitenin ihtiyaçları karşılamaktan tamamıyla uzaklaştığının altı çizilmektedir. Mor Çatı tarafından Temmuz 2023’de yayımlanan raporda^[69] da, barınma sorununu güvenli biçimde çözemeyen kadınların şiddet mağduru olmasalar da güvenlik kaygısıyla çocuklarıyla birlikte sığınma evlerine ve ŞÖNİM’lere başvurmaya devam ettiklerine değinilmektedir. Depremler sonrası aile içi şiddetin yükseleceğini öngören çalışmalar^[70] dikkate alındığında, kadınlar ve LGBTİ bireylere hizmet verecek yeni sığınakların açılması gerektiği açıktır.

Deprem sonrası süreçte, yurttaşların göçük altından çıkarılabilmesi kadar, çıkarılan yurttaşların kimlik bilgilerinin tespit edilmesi, yaralı olanların nerede tedavi altına alındıklarının izlenmesi ve hayatta kalanların aradıkları yakınlarının akıbetine dair bilgi edinmesi konusunun çok önemli bir soruna dönüştüğü hem raporlarda, hem de günlük basında sıkça vurgulanmıştır. Gerekli ve güvenilir bilgiye erişmenin çok zor olduğu böyle bir süreçte, özellikle çocukların sağ kalan aile üyelerine kavuşturulmalarında depremi izleyen ilk gün ve haftalarda kurumsal düzeyde önemli ihmaller yaşandığı

[68] KADAV, *6 Şubat Depremleri Sonrasında Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele*.

[69] Mor Çatı, *Depremden Etkilenen Kadınların Şiddetten Uzaklaşma Deneyimleri*.

[70] Parkinson and Zara. “Domestic violence in the aftermath of natural disaster,” 28-35; Parkinson, “increase in domestic violence post disaster.”; Gearhart, , et al. “The impact of natural disasters on domestic violence,” 87-92.

da anlaşılmaktadır.^[71] Dahası, hukuk derneklerinin “refakatçisi olmayan” kimi çocukların, çeşitli tarikat ve derneklere yönlendirildiği iddiasıyla, delilleriyle birlikte birden çok kez Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı hakkında suç duyurusunda bulunduğu da bilinmektedir.^[72] Konuyla ilgili 20’den fazla ihbara ve suç duyurusuna rağmen savcının takipsizlik kararı vermesi, karara yönelik itirazların da reddedilmesi düşündürücüdür. 1000’den fazla çocuğun deprem bölgesindeki bir ilde, dini bir tarikata teslim edildiğine dair basına yansıyan haberler ve yapılan suç duyurusu^[73] sonrası, dönemin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Yanık, ailelerin çocuklarını istedikleri yerde tutabileceklerini belirterek, bakanlığının sürece müdahale edemeyeceğini belirtmiştir.^[74] Devletin, çocukların bedensel ve psikososyal gelişimleri, esenlik ve güvenliklerinin güvence altına alması konusundaki sorumluluğu açıkken, depremzede çocukların, kendilerine destek ve koruma sağlamakla görevli resmi devlet kurumlardan destek almaları yerine, yeterli fiziksel ve psikososyal bakım ve desteği alıp almadıklarının, herhangi bir psikolojik, fiziksel ya da cinsel şiddet ya da istismara uğrama risklerinin kontrol edilerek denetlenemediği koşullarda kalmalarının Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı

[71] EŞİK, 6 Şubat 2023 Depremleri.

[72] Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇDH): “Depremzede çocuklar tarikatlara mı teslim ediliyor? Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığını derhal kamuoyuna açıklama yapmaya çağırıyoruz!,” 13 Şubat 2023. <https://cagdashukukcular.org/basin/depremedecocuklar-tarikatlara-mi-teslim-ediliyor-aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligini-derhal-kamuoyuna-aciklama-yapmaya-cagiriyoruz/> ve ÇHD, “Tüm çocukların güvende oldukları kesinleşip gerekli tedbirler alınana kadar sürecin takipçisi olacağımızı kamuoyuna bildiriyoruz,” <https://cagdashukukcular.org/basin/tum-cocuklarin-guvende-olduguna-emin-olana-kadar-surecin-takipcisiolacagiz/>

Önce Çocuklar ve Kadınlar Derneği’nden refakatsiz çocuklar için suç duyurusu, soL Haber, 17 Şubat 2023, <https://haber.sol.org.tr/haber/once-cocuklar-ve-kadınlar-derneginden-refakatsiz-cocuklar-icin-suc-duyurusu-366095>

[73] “Menzil Cemaati’nin evlerinde 1100 depremzede çocuğun bulunmasına ilişkin suç duyurusu,” *BirGün*, 8 Mart 2023, <https://www.birgun.net/haber/menzil-cemaati-nin-evlerinde-1100-depremede-cocugun-bulunmasina-iliskin-suc-duyurusu424054>

[74] “Menzilcileri savunan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık hakkında suç duyurusu,” *Cumhuriyet*, 14 Şubat 2023. <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/menzilcileri-savunan-aile-ve-sosyal-hizmetler-bakani-derya-yanik-hakkinda-suc-duyurusu-2061030>

tarafından uygun görülüyor olması, “toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyeti” yanında, “çocuğun yüksek yararının gözetilmesi” yönündeki evrensel ve anayasal hukuk ilkeleri açısından da kaygı vericidir.

Yakınlarını kaybeden çocukların koruyucu aile yanına verilmeleri ya da evlat edinilmelerinin düzenlenmesi de konunun bir diğer önemli boyutudur. Evlat edinilecek çocuklarla evlenmenin dinen sakıncası bulunmadığı ancak çocuğa miras bırakmanın ve nesep bağı kurmanın dinen caiz olmadığı yönündeki Diyanet İşleri Başkanlığı görüşü basında yer almış,^[75] ve toplumun tepkisiyle karşılaşmıştır. Depremde ailelerini kaybeden çocukların miras gibi yasal haklardan da yararlanarak yeni bir aileye kavuşmaları kadar, üyesi olacakları yeni ailede cinsel ve bedensel istismardan korunmalarını da zorlaştıracak, varsa ailenin diğer çocuklarıyla aralarında ayrımcılık yaratacak ve mevcut yasalara alenen aykırı yaklaşımların norm kılınma çabası kaygı vericidir. Bu paylaşımların gündeme gelmesini izleyen süreçte Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, evlat edinme sürecine ilişkin evrensel ve anayasal hukuk zeminine işaret eden bir açıklama yapmamıştır. Aksine, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın paylaştığı görüşlerin, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bir süredir evlat edinme süreçlerinin düzenlenmesine dönük eğilimleriyle uyumlu olduğu izlenimi oluşmaktadır. Zira, konuya ilişkin araştırmalar,^[76] evlat edinme/evlat edinilme uygulamasının yasalarda yer almasına rağmen, son yıllarda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulamadan uzak durulduğuna dikkat çekmektedir. Evlat Edinme Yönergesi 2018 yılı itibarıyla kaldırılmış ve yeni bir yönerge halen işleme konulmamış, evlat edinme yerine tam da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın açıklamasında değinilen “miras hakkı” ya da “nesep bağı” gibi noktalarda, dini yaklaşımla uyumlanan “koruyucu aile” politikaları öne çıkarılmıştır. Bu noktada politika oluşturuların evlat edinmeye ilişkin yaklaşımlarını belirlerken, çocuğun yüksek

[75] “Diyanet'ten “deprezede evlatlık” sorusuna yanıt: Evlat edinenle evlatlık arasında evlenme engeli yok,” *BirGün*, 17 Şubat 2023, <https://www.birgun.net/haber/diyanet-ten-deprezede-evlatlik-sorusuna-yanit-evlat-edinenle-evlatlik-arasindaevlenme-engeli-yok-421832> 31

“Diyanet İşleri Başkanlığı Basın Açıklaması,” 18 Şubat 2023, <https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/35203/basinaciklamasi>

[76] Resul Duran, “Türkiye Aile Yapısında Evlat Edinme Üzerine Bir Değerlendirme Adoption of Family Structure on an Assessment of Turkey,” *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 5, no. 1, (2021): 19-31.

faydasını ve toplumsal cinsiyet eşitliği / hakkaniyetini gözeten evrensel ve anayasal haklar çerçevesinden daha çok, dini inançların çizdiği sınırlara^[77] dair duyarlık taşıdıkları sonucuna varılabilmektedir.

Mor Çatı tarafından hazırlanan rapor Temmuz 2023'te yayınlandığından,^[78] kadınlar ve kız çocukları açısından diğer raporlarda yer alan problemlerin çözümü açısından hangi aşamaya varıldığına izlenebilmesi için özellikle değerlidir. Çadır kentlerde, içme suyu, duş, tuvalet gibi temel ihtiyaçlar açısından yetersizliklerin önemli ölçüde sürdüğü vurgulanmıştır. Bu bağlamda kadınların artan ve çeşitlenen iş yüküne de dikkat çekilmiştir. Çadır kentler ve yeni inşa edilen konteynir kentlerin kadınların ve çocukların kendilerini güvende hissedebilecekleri şekilde düzenlenmediğine ve kadına yönelik şiddet ve çocuk istismarına ilişkin risklerin çalışanlar tarafından tespit edilmesine rağmen önleyici çalışmaların hayata geçirilemediğine değinilmektedir. Öte yandan raporda, şiddet gören kadınlara dönük hizmet sağlaması gereken kamu personelinin, kendilerinin de depremi yaşadıkları, yakınlarını kaybettikleri hatırlatılırken, güvenli barınma koşullarının sağlanamaması, alt yapı eksiklikleri, hijyen koşullarının olumsuzluğu gibi faktörler nedeniyle duygusal yüklerinin çok arttığına dikkat çekilmektedir. Personelin, süpervizörlük/mesleki destek alamadıkları ifade edilmekte, özellikle şiddete uğrayan kadınları yönlendirecekleri standardize edilmiş bir mekanizma bulunmadığından şikayet ettikleri ve halen kaos ortamının sürdüğünü belirttikleri aktarılmaktadır.

Tüm bu raporlar değerlendirildiğinde, 6 Şubat 2023 depremleri sonrası afet yönetim süreçlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir anlayışla yürütülmediği ve kadın ve kız çocuklarının ihtiyaç ve önceliklerini dikkate alan bir yaklaşımın benimsenmediği görülmektedir.

[77] Ferhunde Özbay, "Evlerde Elkızları. Cariyeler, Evlatlıklar, Gelinler," İçinde *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet*, Ed. L. Davidoff, (İstanbul: İletişim, 2012).

[78] Mor Çatı, *Depremden Etkilenen Bölgelerde Kadınların Şiddetten Uzaklaşma Deneyimleri*.

III. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Ayesha Ahmad'ın afetleri toplumsal cinsiyet perspektifinden kavramsallaştırmayı amaçlayan çalışmasında belirttiği iki temel noktanın önemini ortaya koymaktadır: (1) Afetler toplumsal cinsiyete dayanarak inşa edilmiş süreçlerdir. (2) Afetin yol açtığı çatışma ve eşitsizlikler diğer meta-eşitsizlik ve çatışmalardan yalıtılmış değildir, aksine bu eşitsizlik ve çatışmalar ve uzantıları olan meta-söylemlerle iç içedir.^[79] Bu yaklaşım doğrultusunda, afetler hem kriz dönemlerinde görünür hale gelen sosyal olgu ve süreçlerdir hem de toplumsal ve mekansal olarak mevcutta var olan ancak görünmeyen eşitsizliklerin mekan üzerinden çarpıcı bir şekilde görünür hale gelmesine neden olmaktadır.^[80]

Türkiye'de 6 Şubat Depremleri sonrası yaşananlar, var olan tüm toplumsal eşitsizliklerin ve bunlara dayalı şiddet ve çatışmaların en çarpıcı şekilde görünürlük kazanmasına yol açmıştır. Mevcut koşullarda, CEDAW 37 No'lu Genel Tavsiyesi'nde önerilen birçok noktanın gerisinde olduğumuz aşikârdır. Öncelikle yaşanan sürecin kadınlar, kız çocukları ve LGBTİ'lere olan etkisinin tam olarak tespit edilememesinin nedeni olarak veri toplama ve kamuoyu ile şeffaf paylaşım konusundaki eksiklikleri vurgulamak gerekmektedir. İkinci sorunlu alan ise yasal mevzuat, politika, plan ve programların toplumsal cinsiyet eşitliğini benimseyen bir yaklaşımdan uzak, hatta toplumsal cinsiyet körü oluşudur. Buna bağlı olarak, kadınların afet öncesi, sırası ve sonrasındaki yeniden inşa süreçlerinin planlanması ve hayata geçirilmesinde etkin bir rol almalarını teşvik eden mekanizmalar bulunmamaktadır. Kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını kullanmalarında afet öncesi yaşadıkları sorunlar afetle birlikte katlanarak derinleşmiştir. Deprem sonrasında kadınlar, kız çocukları ve LGBTİ'lerin güvenli barınma, sağlık hizmetlerine ulaşım, şiddetle mücadele ve şiddetten korunma haklarının geçmişe göre daha da erişilemez hale geldiği birçok örnekle görülmektedir. Refakatsiz çocukların koruma altına alınmasına ve koruyucu aileye/ evlat edinmeye ilişkin mevcut yaklaşım ve uygulamalar, kız çocuklarının iyilik hallerini, bedensel ve psikososyal açıdan sağlıklı gelişimlerini destekleyecek ortamın sağlanmasının tehlike altında olduğunu göstermektedir. Sözü edilen yaklaşım ve uygulamalar ayrıca, devlet kurumların konuya ilişkin

[79] Ahmad, "Conceptualizing disasters from a gender perspective." s. 106.

[80] Ahmad, "Conceptualizing disasters from a gender perspective." s. 108

sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirmediğini de yansıtmaktadır. Aile, cemaat ve toplum içinde ikincil konumdaki kız çocukları ve kadınlar afete bu ikincil konumlarına bağlı dezavantajlarla yakalanmıştır. Ayrıca, afetle birlikte yaşam, barınma, sağlık gibi en temel haklarına da ulaşamaz oldukları görülmektedir. Afetlerden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenen kadınların ve kız çocuklarının haklarına erişmelerini ve haklarının zamanında ve yeterli şekilde hukuki olarak telafi edilmesini sağlayacak mekanizmaların eksikliği bir diğer sorundur. Dolayısıyla, hesap verebilirliğin ve adalete erişimin sağlanmasının önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Tüm bu yapısal sorunlar ve bu sorunlara bağlı uygulamadaki aksaklıklar dikkate alındığında Türkiye’de afet süreçlerinin uluslararası standartlarda işaret edilen (1) eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, (2) katılım ve güçlendirme, (3) hesap verebilirlik ve adalete erişim ilkelerine uygun olmadığı görülmektedir.

Ahmad’ın da vurguladığı gibi, afetler toplumların en kırılgan hallerini yansıtır, bu nedenle de toplumsal cinsiyet perspektifinden bir yapı sökümü (deconstruction) ve yeniden yapılanma (reconstruction) için hayati ipuçları sağlar.^[81] Bu noktada yeniden yapılanma süreçlerinde sosyal adalet perspektifinin benimsenmesi kritiktir.^[82] Tüm bu dokümanlar, raporlar incelendiğinde ve deprem sonrası süreç değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet açısından veriye dayalı durum tespiti yapılması, mevzuat, yönetmelik, politika ve planlamaların kadınların katılımıyla gerçekleştirilmesi ve afet sonrası süreçlerin eşit, ayrımcılık karşıtı ve hak temelli bir çerçevede yürütülmesi, toplumsal cinsiyet açısından güçlenmeyi odağına alan bir yeniden yapılanma sürecini örmek ve hayata geçirmek bundan sonra öncelikli hedefimiz olmalıdır.

[81] Ahmad, “Conceptualizing disasters from a gender perspective,” 109.

[82] Fordham, “The intersection of gender and social class in disaster,” 15-36.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Ayesha. "Conceptualizing disasters from a gender perspective." *Disasters: Core concepts and ethical theories*, Eds. O'Mathúna, Dónal P., Vilius Dranseika, and Bert Gordijn. Springer Nature, (2018): 105-117.
- Ariyabandu, Madhavi M. "Gender issues in recovery from the December 2004 Indian Ocean tsunami: the case of Sri Lanka." *Earthquake spectra* 22, no.3_suppl (2006): 759-775.
- Beşpınar, Zeynep. "Earthquake for Women: Effects of Earthquakes on Lives of Women in Van, Turkey", (bildiri, ESA 2013 Conference, Torino, Italy, 27-31 August, 2013.)
- Duran, Resul. "Türkiye Aile Yapısında Evlat Edinme Üzerine Bir Değerlendirme Adoption of Family Structure on an Assessment of Turkey." *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 5, no. 1, (2021): 19-31.
- Enarson, Elaine, and Lourdes Meyreles. "International perspectives on gender and disaster: differences and possibilities." *International Journal of Sociology and Social Policy* 24, no.10/11 (2004): 49-93.
- Fordham, Maureen. "The intersection of gender and social class in disaster: Balancing resilience and vulnerability." *International Journal of Mass Emergencies & Disasters* 17, no. 1 (1999): 15-36.
- Gearhart, Sera, et al. "The impact of natural disasters on domestic violence: An analysis of reports of simple assault in Florida (1999–2007)." *Violence and gender* 5, no.2 (2018): 87-92.
- Işık, Özden, et al. "Are women in Turkey both risks and resources in disaster management?." *International journal of environmental research and public health* 12, no. 6 (2015): 5758-5774.
- Malhotra, Anju, and Sidney Ruth Schuler. "Women's empowerment as a variable in international development." *Measuring empowerment: Cross-disciplinary perspectives* 1, no.1 (2005): 71-88.

- Kabeer, Naila. "Gender equality and women's empowerment: A critical analysis of the third millennium development goal 1." *Gender & development* 13, no. 1 (2005): 13-24.
- Neumayer, Eric ve Thomas Plümer. "The gendered nature of natural disasters: The impact of catastrophic events on the gender gap in life expectancy, 1981–2002." *Annals of the association of American Geographers* 97, no. 3 (2007): 551-566.
- Özbay, F. "Evlerde Elkızları. Cariyeler, Evlatlıklar, Gelinler." İçinde *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet*. Ed. L. Davidoff. İstanbul: İletişim, 2012.
- Paksoy Erbaydar, Nüket, İnal, Ebru ve Kaya, Erdal. *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Türkiye'nin Afet Politikalarına Entegre Edilmesi* (Proje No: UDAP-Ç1702)
- Paksoy Erbaydar, Nüket, İnal, Ebru ve Kaya, Erdal. *Afet Mevzuatının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayıncılık, 2018.
- Paksoy Erbaydar, Nüket, İnal, Ebru ve Kaya, Erdal. "Analysis of Gender Sensitivity of Turkey's Disaster Legislation to Create a Disaster-Resilient Society." *The Tohoku Journal of Experimental Medicine* 254, no. 4 (2021): 261-266.
- Parkinson, Debra ve Claire Zara. "The hidden disaster: Domestic violence in the aftermath of natural disaster." *The Australian Journal of Emergency Management* 28, no.2 (2013): 28-35.
- Parkinson, Debra. "Investigating the increase in domestic violence post disaster: an Australian case study." *Journal of interpersonal violence* 34, no.11 (2019): 2333-2362.
- Sohrabizadeh, Sanaz. "A qualitative study of violence against women after the recent disasters of Iran." *Prehospital and disaster medicine* 31, no. 4 (2016): 407-412.
- Yoshihama, Mieko, et al. "Violence against women and children following the 2011 Great East Japan Disaster: Making the invisible visible through research." *Violence against women* 25, no.7 (2019): 862-881.

Walby, Sylvia. "Woman and nation." içinde *Ethnicity and nationalism*, ed. Anthony D. Smith. 81-100. Leiden: Brill, 1992.

Medya Haberleri

BBC News Türkçe. "6 Şubat'taki depremlerde can kaybı 50 bin 500'e yükseldi." 14 Nisan 2023. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c51kdv8d15jo>

BirGün. "Diyanet'ten "depremzede evlatlık" sorusuna yanıt: Evlat edinenle evlatlık arasında evlenme engeli yok." 17 Şubat 2023, <https://www.birgun.net/haber/diyanet-ten-depremzede-evlatlik-sorusuna-yanit-evlat-edinenle-evlatlik-arasindaevlenme-engeli-yok-421832> 31

BirGün. "Menzil Cemaati'nin evlerinde 1100 depremzede çocuğun bulunmasına ilişkin suç duyurusu." 8 Mart 2023, <https://www.birgun.net/haber/menzil-cemaati-nin-evlerinde-1100-depremzede-cocugun-bulunmasına-iliskin-suc-duyurusu424054>

Cumhuriyet. "Menzilcileri savunan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık hakkında suç duyurusu." 14 Şubat 2023 <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/menzilcileri-savunan-aile-ve-sosyal-hizmetler-bakani-derya-yanik-hakkinda-suc-duyurusu-2061030>

Diyanet İşleri Başkanlığı. "Basın Açıklaması." 18 Şubat 2023, <https://www.diyaret.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/35203/basinaciklamasi>

soL Haber. "Önce Çocuklar ve Kadınlar Derneği'nden refakatsiz çocuklar için suç duyurusu." 17 Şubat 2023. <https://haber.sol.org.tr/haber/onca-cocuklar-ve-kadinlar-derneginden-refakatsiz-cocuklar-icin-suc-duyurusu-366095>

Raporlar

CEDAW. *General recommendation No. 35 (2017) on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19 (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 26 July 2017)*

CEDAW. *General recommendation No. 37 (2018) on the gender-related dimensions of disaster risk reduction in the context of climate change* (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 7 February 2018) <https://documents-dds.ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/068/98/PDF/N1806898.pdf?OpenElement>

EŞİK. *6 Şubat 2023 Depremleri: Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Geleceğe Notlar*. (Eşitlik İçin Kadın Platformu, 18 Mart 2023) <https://esik.org.tr>

HASUDER. *6 Şubat Depremleri Hatay İli Saha Raporu*. 12-17 Şubat.

Hyogo Framework for Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters International Strategy for Disaster Reduction (UN World Conference on Disaster Reduction 18-22 January 2005) <https://www.unisdr.org/2005/wcdr/intergover/official-doc/L-docs/Hyogo-framework-for-action-english.pdf>

KADAV. *6 Şubat Depremleri Sonrasında Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmalarında Son Durum*. Mart 2023.

Mor Çatı. *Depremden Etkilenen Bölgelerde Kadınların Şiddetten Uzaklaşma Deneyimleri Ve Destek Mekanizmaları*. 6 Temmuz 2023 <https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2023/07/depremden-etkilenen-bolgelerde-kadinlari-şiddetten-uzaklasma-deneyimleri-destek-mekanizmalari-rapor.pdf>

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, 4-15 Eylül 1995) <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/733>

Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030 (Third UN World Conference on Disaster Risk Reduction in Sendai, Japan, on March 18, 2015) <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. 2023

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. *TERRA: Türkiye Earthquakes Recovery and Reconstruction Assessment*. 2023 <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/Turkiye-Recovery-and-Reconstruction-Assessment.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı. *TAMP: Türkiye Afet Müdahale Planı*. 2022 https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/TAMP.pdf?utm_source=aposto

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı. *TARAP: Türkiye Afet Risk Azaltma Planı 2022-2030*. 2022 https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap_V6.pdf

Türk Tabipleri Birliği. *2. Ay Deprem Raporu: Geçici Yerleşim Alanları, 06-28 Şubat 2023*. Mart 2023

UN WOMEN. *A Review of Gender and the Sendai Framework*. (UNDRR, May, 2023) <https://wrd.unwomen.org/practice/resources/review-gender-and-sendai-framework>

EK-1:

“Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Türkiye’nin Afet Politikalarına Entegre Edilmesi Projesi” Kapsamında İncelendiği Belirtilen Mevzuatlar

1. **Sivil Savunma Kanunu**. Kabul Tarihi: 09.06.1958 / Yürürlük Tarihi: 09.06.1958
2. **Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısı ile Alınacak Tedbirler Yapılacak Yardımlara Dair Kanun**. Kabul Tarihi: 15.05.1959 / Yürürlük Tarihi: 25.05.1959
3. **Afet Sebebiyle Hak Sahibi Olanların Tespiti Hakkında Yönetmelik**. Kabul Tarihi: 28.08.1968 / Yürürlük Tarihi: 28.08.1968
4. **Afetlerin Genel Hayata Etkinliğine İlişkin Kurallar Hakkında Yönetmelik**. Kabul Tarihi: 21.09.1968 / Yürürlük Tarihi: 21.09.1968

Bu ilk dört mevzuat, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin (CEDAW) kabul edildiği 19.01.1986 tarihinden önce kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

5. **Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun**. Kabul Tarihi: 23.07.1995 / Yürürlük Tarihi: 25.07.1995

6. **Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun.** Kabul Tarihi: 29.05.2009 / Yürürlük Tarihi: 17.06.2009
7. **Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformunun Kuruluş Görev ve Çalışma Esasları Bakanlar Kurulu Kararı.** Kabul Tarihi: 12.02.2011 / Yürürlük Tarihi: 12.02.2011
8. **Afet ve Acil Durum Harcamaları Yönetmeliği.** Kabul Tarihi: 06.03.2011 / Yürürlük Tarihi: 06.03.2011
9. **Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı–2023.** Kabul Tarihi: 09.08.2011 / Yürürlük Tarihi: 09.08.2011
10. **Afet Sigortaları Kanunu.** Kabul Tarihi: 09.05.2012 / Yürürlük Tarihi: 31.05.2012
11. **Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun.** Kabul Tarihi: 16.05.2012 / Yürürlük Tarihi: 18.08.2012
12. **Türkiye Afet Müdahale Planı.** Kabul Tarihi: 01.09.2013 / Yürürlük Tarihi: 01.09.2013
13. **Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge.** Kabul Tarihi: 09.09.2013 / Yürürlük Tarihi: 09.09.2013
14. **Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği.** Kabul Tarihi: 18.12.2013 / Yürürlük Tarihi: 18.12.2013
15. **Afet Tehlikeleri Hakkında Genelge.** Kabul tarihi: 24.06.2015 / Yürürlük Tarihi: 24.06.2015
16. **Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) ve Afet Yönetim ve Karar Destek Sisteminin (AYDES) Uygulamaya Alınması Genelgesi.** Kabul Tarihi: 08.09.2015 / Yürürlük Tarihi: 08.09.2015
17. **Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge.** Kabul Tarihi: 04.11.2015 / Yürürlük Tarihi: 04.11.2015